



Upes tārtiņš
Charadrius dubius
uz ligzdas.

Foto: Sintija Martinsone

Vai dažās vietās būtu jāliedz pludmales apmeklējums putnu ligzdošanas laikā?

SINTIJA MARTINSONE,
sintija.martinsone@gmail.com



2022. gadā Latvijas piekrastē tika īstenots līdz šim vēl nebijis pasākums: trīs vietās – Gaujas grīvā, Irbes grīvā un Ķikana grīvā – cilvēku apmeklējumiem tika ierobežota pludmale, lai nodrošinātu netraucētu ligzdošanu piekrastes putniem (1. attēls). Šo pasākumu īstenoja Dabas aizsardzības pārvalde piekrastē ligzdojošo putnu monitoringa ietvaros.

Gaujas grīva

Gaujas grīva atrodas dabas parkā "Piejūra". Gaujas grīvas ierobežošanā kā pasākums ligzdojošo putnu aizsardzībai ir ieteikts dabas parka

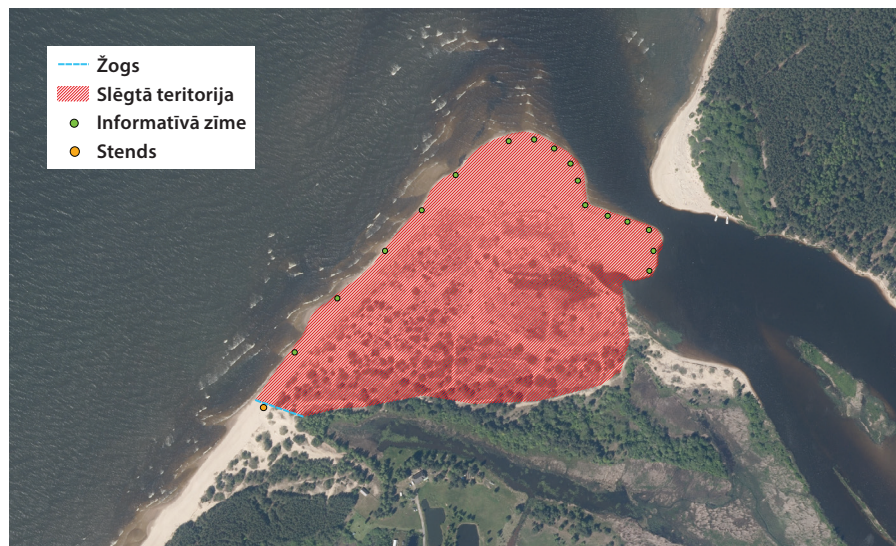


1. ATTĒLS. Piekrastē ligzdojošo putnu aizsardzības pasākumu īstenošanas vietas.
FIGURE 1. Seashore sites where the protection measures for nesting birds are in place.

“Piejūra” dabas aizsardzības plānā, kas izstrādāts laika posmam no 2020. līdz 2031. gadam: pasākums B.3.3. “Līdzdojošo bridējputnu aizsardzība Gaujas grīvā”. Šis pasākums ir iekļauts I prioritātē, t. i., kā prioritāri veicams pasākums, kurš nepieciešams teritorijas nozīmīgāko dabas vērtību saglabāšanā un kura neveikšana var izraisīt to daudzuma vai kvalitātes rādītāju pasliktināšanos. Kā šī pasākuma izpildes indikators plānā ir noteikta sekmīga bridējputnu ligzdošana (vismaz dažās ligzdās izšķīlušies mazuļi), un apmeklētāji ievēro aicinājumu neuzturēties bridējputnu ligzdošanas vietā. Viena no šī pasākuma mērķa sugām ir mazais zīriņš *Sternula albifrons*, kam Gaujas grīva bija nozīmīga ligzdošanas vieta Eiropas mērogā. Mazais zīriņš Gaujas grīvā ligzdojis no 1970. līdz 2010. gadam, kad šeit konstatēti pēdējie šīs sugas ligzdošanas mēģinājumi (Matrozis 2007)¹. Plānā kā galvenais iemesls mazo zīriņu ligzdošanas vietas izzušanai Gaujas grīvā minēts cilvēku skaita pieaugums, cilvēki bieži vien kopā ar suņiem, kas netiek turēti pavadā (Latvijas Dabas fonds 2020).

Gaujas grīvā 2022. gada 29. aprīlī tika uzstādītas informatīvās zīmes, stends un simboliskas sētiņas, ierobežojot ap 12 ha lielu teritoriju pludmalē un pelēkajās kāpās (2. attēls). Cilvēki tika aicināti ievērot šos ierobežojumus no 1. maija līdz 31. jūlijam. Auklas sētiņa tika uzstādīta ap 70 m garā posmā slēgtās teritorijas dienvidrietumu stūrī, norobežojot ieeju slēgtajā teritorijā cilvēkiem, kas pa pludmali iet grīvas virzienā no dienvidrietumiem. Pie auklu sētiņas tika uzstādīts arī stends un informatīvās zīmes, kas aicināja cilvēkus nešķērsot iežogoto teritoriju. Informatīvās zīmes tika uzstādītas arī Gaujas kreisajā krastā grīvas rajonā, kā arī jūras krastā posmā no auklu sētiņas līdz grīvai (2. un 3. attēls).

¹ Pēdējos gados atrastās ziņas arhīvu materiālos (Jāņa Baumaņa nepublicētajās piezīmēs) liecina, ka mazo zīriņu ligzdošana Gaujas grīvā reģistrēta jau 1966. gadā. Iespējams, suga šeit ligzdojusi arī vēl agrāk. Red. piez.



2. ATTĒLS. Sezonāli norobežotā teritorija Gaujas grīvā.
FIGURE 2. A seasonally restricted area at the Gauja estuary.



3. ATTĒLS. Auklu sētiņa, informatīvā zīme un stends Gaujas grīvā.
FIGURE 3. A fence, a display sign and an information panel at the Gauja estuary.

Irbes grīva

Irbes grīva atrodas dabas liegumā “Oviši”. Irbes grīvā ir noteikts sezonālais liegums ar Ministru kabineta 2018. gada 24. aprīļa noteikumu Nr. 239 “Dabas lieguma “Oviši” individuālie aizsardzības un izman-tošanas noteikumi” 24.–27. punktu. Sezonas lieguma teritorijā ir aizliegts uzturēties no 1. aprīļa līdz 1. augustam. Irbes grīvas iežogošana ir ieteikta dabas lieguma “Oviši” dabas aizsardzības plānā, kas izstrādāts laika posmam no 2015. līdz 2025. gadam: pasākums B.5 “Sezonālu nožogojumu izveidošana Irbes un Lūžupes grīvā”. Šis pasākums bija

iekļauts I prioritātē, un plānotais izpildes termiņš bija jau 2017. gads. Dabas aizsardzības plānā sniegta informācija, ka Irbes grīva ir nozīmīga kā mazo zīriņu ligzdošanas kolonija; tajā uzturas arī smilšu tārtiņi *Charadrius hiaticula*. Dabas aizsardzības plānā ir identificēts, ka nozīmīgākais faktors, kas ietekmē lieguma putnu faunu, t. sk. Irbes grīvā, ir antropogēns traucējums – liedaga izbraukāšana un izstaigāšana bridējputnu un kaijveidīgo putnu ligzdošanas vietās, tādējādi iznīcinot ligzdas. Atpūtnieku nepieskatīti suņi ir apdraudējums putnu ligzdām un mazuļiem (SIA “Estonian, Latvian & Lithuanian



4. ATTĒLS. Sezonāli norobežotā teritorija Irbes grīvā.
FIGURE 4. A seasonally restricted area at the Irbe estuary.

Environment” 2014). No informācijas dabas aizsardzības plānā var secināt, ka vēl 2014. gadā Irbes grīvā ligzdoja mazie zīriņi. Par ligzdošanu turpmākajos gados trūkst datu, jo ikgadējs monitorings šajā teritorijā netika veikts. Piekrastē ligzdojošo putnu monitoringa ietvaros Irbes grīva (Irbes labais krasts) pirmo reizi tika apsekota 2020. gadā, un mazo zīriņu ligzdošana šeit vairs netika konstatēta.

Irbes grīvā 2022. gada 31. martā tika uzstādītas informatīvās zīmes, nedaudz vēlāk arī stends un simboliska sētiņa pludmalē, kas norobe-

žoja ap 1,4 km garo strēli no pārējās pludmales (4. attēls). Atbilstoši dabas lieguma “Oviši” individuālajiem noteikumiem teritorijā bija aizliegts uzturēties no 1. aprīļa līdz 1. augustam. Stends tika uzstādīts pie auklu sētiņas, savukārt pašā Irbes grīvā, kā arī Irbes kreisajā krastā tika izvietotas zīmes, informējot cilvēkus, ka atrašanās šajā teritorijā ir aizliegta (4. un 5. attēls).

Ķikana grīva

Ķikana grīva atrodas Slīteres nacionālajā parkā, ap 3 km uz ziemeļaustrumiem no Irbes grīvas. Šī vieta nav zināma kā nozīmīga zīriņu



5. ATTĒLS. Informatīvā zīme Irbes grīvā upes krastā.

FIGURE 5. A display sign at the Irbe estuary on the river bank.

vai tārtiņu ligzdošanas vieta, taču tika pieņemts lēmums arī šeit slēgt ap 600 m garu pludmales un kāpu posmu, lai novērtētu pludmales apmeklētāju attieksmi pret šādiem ierobežojumiem.

Ķikana grīvā 2022. gada 31. martā tika uzstādītas simboliskas auklu sētiņas un informatīvās zīmes abpus slēgtajam posmam (6. un 7. attēls). Cilvēki tika aicināti neuzturēties šajā teritorijā no 1. aprīļa līdz 1. augustam. Slēgtā teritorija neatradās pašā Ķikana grīvā, bet gan nedaudz uz dienvidrietumiem no grīvas. Ņemot vērā, ka Ķikans atšķirībā no Gaujas un Irbes ir pārbienama, neliela upīte un tas nav dabisks strupceļš, tika pieņemts, ka cilvēki var šķērsot nožogoto teritoriju, ejot pa pašu ūdens malu.



7. ATTĒLS. Auklu sētiņa un informatīvā zīme Ķikana grīvā.

FIGURE 7. A fence and a display sign at the Ķikans estuary.



6. ATTĒLS. Sezonāli norobežotā teritorija Ķikana grīvā.

FIGURE 6. A seasonally restricted area at the Ķikans estuary.



Informatīvais stends pie pludmales norobežojuma Irbes grīvā.

Rezultāti pēc pirmā gada

Plānojot šādu pasākumu īstenošanu, tika saņemti skeptiski viedokļi, ka būs milzīga sabiedrības pretestība pludmales slēgšanai un ka uzstādītās sētiņas, zīmes un stendi tiks izdemolēti drīz pēc to uzstādīšanas. Par laimi, šāds scenārijs nepiepildījās. Kopumā cilvēki bija pozitīvi noskaņoti, un daļa no viņiem arī godprātīgi ievēroja aicinājumu neapmeklēt slēgtās teritorijas. Netika konstatēti uzstādītās infrastruktūras mērķtiecīgi bojāšanas gadījumi. Visām teritorijām kopīga problēma bija mainīgās upju gultnes un jūras krasts. Vējuzplūdu dēļ stabiņi, kas atradās ūdens tuvumā, vairākkārt tika izskaloti. Savukārt jūrai atkāpjoties, veidojās ar sētiņu nenorobežota josla ūdens malā, un daļa cilvēku to uztvēra kā atļauju ieiet slēgtajā teritorijā gar ūdens malu. Gaujai pašā tās grīvā ir raksturīgi mainīgi krasti, tāpēc daļa no informatīvajām zīmēm, kas tika uzstādītas Gaujas krastā, vēlāk tika izskaldotas.

Gaujas grīvā tika organizētas dežūras, lai veiktu teritorijas uzraudzību un novērtētu sabiedrības attieksmi pret šādu pasākumu. Dežūru laikā

tika konstatēts, ka vairums cilvēku apstājas pie uzstādītās sētiņas, izlasa informāciju, kas sniegta stendā, un dodas prom no slēgtās teritorijas. Tomēr daļa cilvēku nepievērsa uzmanību stendā un zīmēs sniegtajai informācijai un iegāja slēgtajā teritorijā pa brīvo joslu starp pēdējo stabiņu un ūdens malu. Zīriņu ligzdošana slēgtajā teritorijā netika konstatēta. Monitoringa laikā Gaujas grīvā tika novērots viens upes tārtiņš bez augstākām ligzdošanas pazīmēm. Slēgtās teritorijas kāpu zonā tika konstatēts dziedoš sila cirulis.

Vairākas reizes jūnijā apmeklējot Irbes grīvu, slēgtajā teritorijā tika konstatēti cilvēki, pie tam vienā reizē arī ar suni bez pavadas. Slēgtajā teritorijā iegājušie cilvēki ilgstoši uzturējās pie pašas Irbes ietekas jūrā – sauļojās tur un peldējās. Tika arī novērotas situācijas, kad cilvēki ar laivām pārcēlās no atpūtas vietas Irbes labajā krastā uz slēgto teritoriju, lai pastaigātos pa to un peldētos jūrā. Irbes grīvā atšķirībā no pārējām divām teritorijām uzturēšanās slēgtajā teritorijā sezonas lieguma laikā ir administratīvi sodāms pārkāpums (fiziskai personai var piemērot brī-

dinājumu vai 30–1000 EUR naudas sodu), tomēr neviena persona sodīta netika. Zīriņu ligzdošana Irbes grīvas teritorijā netika konstatēta. Monitoringa laikā slēgtajā teritorijā tika konstatēts viens upes tārtiņš bez augstākām ligzdošanas pazīmēm. Vienā no slēgtās teritorijas apmeklējumiem tajā tika konstatēts smilšu tārtiņu pāris bez citām ligzdošanas pazīmēm.

Ķikana grīva atšķirībā no pārējām divām teritorijām ir daudz mazāk apmeklēta un atpūtnieku iecienīta vieta. Slēgtajā teritorijā cilvēki monitoringa uzskaites laikā netika konstatēti, taču ziemā pludmalē bija redzamas automašīnas sliedes, kas stiepās visā slēgtās teritorijas garumā gar ūdens malu. Nedz zīriņi, nedz tārtiņi Ķikana grīvas slēgtajā teritorijā monitoringa laikā netika novēroti.

Secinājumi un pārdomas par nākotni

Būtu diezgan pārsteidzoši, ja mazie zīriņi atgrieztos ligzdot Gaujas un Irbes grīvā jau pirmajā gadā pēc teritoriju norobežošanas. Bija sagaidāms, ka slēgtajās teritorijās būs samērā



Foto: Jānis Jansons / putni.info

Mazie zīriņi *Sternula albifrons*.

maz ligzdojošo putnu. Pirmkārt, visās teritorijās vēl joprojām tika novērots antropogēns traucējums – daļa cilvēku neizprata ieviestos ierobežojumus vai nevēlējās tos ievērot. Otrkārt, putniem ir nepieciešams noteikts laiks pēc antropogēnās slodzes intensitātes samazināšanās, kamēr tie atrod un atzīst šīs vietas par ligzdošanai piemērotām. Neskatoties uz to, manuprāt, šis pasākums kopumā ir uzskatāms par izdevušos. Dabas aizsardzības pārvalde 2022. gada pavasarī un vasaras sākumā rīkoja informatīvu kampaņu par slēgtajām teritorijām piekrastē, stāstot sabiedrībai, ka pludmalē ligzdojošie putni ir īpaši jutīgi pret cilvēku klātbūtni. Cilvēki tika aicināti rīkoties tā, lai iespējami mazāk traucētu piekrastes putnus, – turēt suņus tikai pavadā, kā arī nešķērsot nožogojumus un neuzturēties slēgtajās teritorijās. Pozitīvi vērtējams fakts, ka visās trīs teritorijās uzstādītā infrastruktūra netika mērķtiecīgi bojāta, pauzot protestu pret šādiem ierobežojumiem.

Vai putnu ligzdošanas laikā arī turpmāk Latvijā noteiktās vietās piekrastē būtu jāslēdz pludmale? Jā, noteikti! Tas būtu jā dara tādēļ, ka piekrastē ligzdojošo putnu monitoringa dati parāda, ka šobrīd vairs nekur piekrastē neligzdo jūras zīriņš. Mazais zīriņš ligzdo tikai atsevišķās vietās mazā skaitā (dažas ligzdas) Baltijas jūras piekrastē. Mazais zīriņš ir kļuvis par kritiski apdraudētu sugu Latvijā, jūras zīriņš – par apdraudētu (Ķerus u. c. 2021). Arī piekrastē ligzdojošo tārtiņu – upes un smilšu – skaits, iespējams, samazinās, lai gan piekrastē ligzdojošo putnu monitoringa datu vēl ir par maz, lai uzrādītu skaidras tendences. Daudzviet citur pasaulē šādi vai līdzīgi pasākumi tiek īstenoti – putnu ligzdošanas laikā pilnīgi tiek slēgtas atsevišķas pludmales teritorijas. Piemēram, Lielbritānijā Karaliskās putnu aizsardzības biedrības (The Royal Society for the Protection of Birds) īstenotajā projektā “Plovers in Peril” tiek slēgtas smilšu tārtiņa ligzdošanas teritorijas

Anglijas austrumu piekrastē. Kanādā gaišā tārtiņa *Charadrius melodus* kādreizējās ligzdošanas vietās Ontārio tika panākta šīs sugas atgriešanās pēc 30 gadu pārtraukuma. Arī šajā projektā ligzdošanas teritoriju iežogošana un cilvēku plūsmas kontrole ir viens no sugas aizsardzības līdzekļiem.

Piekrastes slēgšana noteikti arī turpmākajos gados būtu jā īsteno Gaujas grīvā un Irbes grīvā. Pēc pirmā gada nav gūta pārliecība, ka būtu lietderīgi slēgt pludmales posmus, kas nav dabiski strupceļi, kā, piemēram, teritorija Ķikana grīvas tuvumā. Būtu jāapsver iespēja slēgt teritoriju skaitu palielināt, it īpaši iekļaujot vietas, kur vēl šobrīd ligzdo mazie zīriņi, piemēram, Užavas grīvā. Pirmā gada pieredze ir parādījusi, ka ļoti svarīgi būtu izmantot citus tehniskos risinājumus nožogojuma ierīkošanai ūdens malā, lai starp ūdens līniju un pēdējo stabiņu neveidotos brīva josla. Tāpat arī būtu jāmeklē risinājumi

un papildu resursi iežogoto teritoriju fiziskai uzraudzībai un kontrolei. Neapšaubāmi, jāturpina sabiedrības izglītošana gan informatīvo kampaņu veidā, gan personīgi uzrunājot cilvēkus, kas pagaidām izvēlas neievērot uzstādītos norobežojumus.

Pateicības

Vēlos izteikt pateicību Marīnai Šīlinai, Keitai Barisai, Elinai Deksnei, Kārlim Lapiņam un Laumai Krišānei par Gaujas grīvas slēgtās teritorijas uzraudzību.

Literatūra

Ķerus V., Dekants A., Auniņš A., Mārdega I. 2021. Latvijas ligzdojošo putnu atlanti 1980–2017. Rīga: Latvijas Ornitoloģijas biedrība.

Latvijas Dabas fonds 2020. Dabas parka "Piejūra" dabas aizsardzības plāns laika posmam no 2020. līdz 2031. gadam. Rīga.

Matrozis R. 2007. Mazā zīriņa (*Sterna albifrons*) ligzdošana Gaujas grīvā. *Putni dabā. Zinātniskais pielikums* 2: 21–27.

SIA "Estonian, Latvian & Lithuanian Environment" 2014. Dabas lieguma "Oviši" dabas aizsardzības plāns laika posmam no 2015. līdz 2025. gadam.

Summary

Should public access to certain seashore sites be restricted during bird nesting season? /Sintija Martinsone/

In 2022 the Nature Conservation Agency introduced a new management practice to create disturbance-free areas at three seashore sites, two of which (estuaries of the Gauja and Irbe rivers) were the former nesting sites of the Little Tern *Sternula albifrons* and potentially important nesting areas for plovers, *Charadrius hiaticula* and *C. dubius*. The sites were fenced off, prohibiting public access during the shorebird nesting season from April/May to July. Display signs and information panels were installed at these sites to educate people and advise them to avoid disturbing the sites. In the Gauja estuary, which is the most popular of these sites for recreation, volunteers were involved to prevent people from entering the restricted area. Predictably, no Little Tern or plover nesting occurred in the fenced off areas during the first season, as the repopulating of these areas will probably take several years. However, the management practice was rated as beneficial, and closing the Gauja and Irbe estuary beaches also in following nesting seasons was recommended.



Foto: Sintija Martinsone

Upes tārtiņa *Charadrius dubius* ligzda cilvēku ļoti apmeklētā pludmalē Rīgā, Daugavgrīvas salā 07.06.2022. Nākamajā uzskaitē 16.06. ne ligzda, ne mazuļi šajā vietā nebija atrodami, visticamāk – dējums bija aizgājis bojā. Tas parāda, cik svarīgi nodrošināt putnu ligzdošanas vietu aizsardzību un netraucētu ligzdošanu.



Foto: Sintija Martinsone

Upes tārtiņu *Charadrius dubius* mazulis.



Dabas aizsardzības
pārvalde